

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

ВОЛОДАВЧИК Вікторія Сергіївна

УДК 378:658.62:005.52(043.3)

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ ТОВАРОЗНАВЦІВ У ПРОЦЕСІ
ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Старобільськ – 2021

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано в ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Караман Олена Леонідівна,
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», директор навчально-наукового інституту педагогіки і психології.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Набока Ольга Георгіївна,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ), перший проректор;

кандидат педагогічних наук, доцент
Крамаренко Тетяна Володимирівна,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, доцент кафедри філології.

Захист дисертації відбудеться 12 травня 2021 р. о 16.00 годині на виїзному засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.053.01 ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ) за адресою: 93401, Луганська обл., м. Сєверодонецьк, вул. Лисичанська, 1-б, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» за адресою: 92703, м. Старобільськ, пл. Гоголя, 1.

Автореферат розіслано 10 квітня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. І. Черв'якова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Швидкоплинність сучасного світу, стрімкий інформаційний та науково-технічний розвиток суспільства, наявність конкурентного середовища на ринку праці сприяють збільшенню можливостей для задоволення потреб особистісного розвитку людини, але й викликають необхідність зростання її професійної мобільності в інноваційному та мінливому суспільстві, потреби в оволодінні новими професійними й особистісними якостями. Крім того, ситуація вибору на життєвому шляху є тим ключовим моментом, коли людині необхідно приймати й реалізовувати нестандартні рішення, долати стереотипи у виробничій й особистісній сферах.

За таких вимог одним з пріоритетних завдань сучасної професійної освіти в Україні є підготовка конкурентоспроможного, компетентного, мобільного фахівця. Актуальність цього завдання зростає в умовах зміни соціального статусу та престижності професій на ринку праці, нелінійний характер розвитку кар'єри, утвердження цінностей автономії та свободи особистості, що породжують різні форми мобільності, серед яких найважливішою є професійна мобільність.

Підґрунтям професійної діяльності сучасного товаровознавця є вміння вільно орієнтуватися в широкому спектрі товарів та послуг, грамотно проводити їхню експертизу та визначити основні чинники, що впливають на якість товарів, укладати ділові контракти, вільно орієнтуватися в суміжних сферах діяльності, бути відповідальним, конкурентоспроможним на ринку праці, здатним ефективно виконувати роботу за фахом на рівні світових стандартів, бути готовим до постійного професійного зростання, соціальної та професійної відповідальності. Відповідати цим вимогам може фахівець, якому притаманна професійна мобільність. Найбільш сенситивним періодом для формування професійної мобільності особистості є студентський вік, коли здійснюється цілеспрямована фахова підготовка майбутніх товаровознавців.

Необхідність і своєчасність розв'язання означеної проблеми підтверджено низкою нормативних документів, зокрема законами України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), Концепцією розвитку педагогічної освіти (2018), Державним стандартом вищої освіти зі спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність (2018), Європейськими документами «Ключові компетенції для навчання впродовж життя – європейські рамки» (2007, 2018), Рамкою кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (2005), а також Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікації» (2011), Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, де визначається необхідність формування в майбутніх фахівців набору компетентностей для життя у ХХІ столітті – особистісних, соціальних, підприємницьких, які дозволять бути мобільним на ринку праці.

Сучасний науковий дискурс репрезентує дослідження з проблеми професійної мобільності особистості в різних галузях знань. Так, у філософських та соціологічних роботах узагальнено підходи до феноменів мобільності, професійної мобільності (П. Блау, П. Бурдьє, М. Вебер, О. Данкен, Е. Дюркгейм, С. Кугель; Т. Заславська, І. Мальцева, Т. Мозирева, П. Сорокін та ін.). Економічне тлумачення професійної мобільності майбутніх фахівців знаходимо в наукових працях таких учених, як Є. Іванченко, Н. Коваліско, С. Макеєв, О. Михайлов, Н. Мурадян, Б. Райзберг, І. Шпекторенко та ін.

У психолого-педагогічній літературі наведено результати дослідження якостей особистості, що сприяють її ефективній реалізації в умовах постійних змін середовища (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Л. Анциферова, Е. Зеєр, Є. Климов, А. Маркова, К. Платонов, В. Шадриков та ін.); психологічної природи професійно мобільного фахівця в контексті професійної спеціалізації (Ю. Дворецька, М. Кормильцева, А. Маркова, Г. Серєда та ін.); розвитку в майбутнього фахівця навичок самостійної професійної діяльності з позицій компетентнісного підходу (В. Байденко, І. Зимня, І. Зязюн, Н. Кузьміна, А. Маркова, О. Пометун, А. Субетто, М. Степко, А. Хуторський та ін.).

Концептуальні та теоретичні засади феномену професійної мобільності розроблено в наукових розвідках таких учених, як П. Атутов, С. Батишев, А. Бєляєва, Л. Бочкарьова, Н. Гура, Ю. Дворецька, О. Дементьєва, Б. Ігошев, О. Ієвлев, С. Капліна, Н. Кожемякіна, С. Нужнова, М. Пазюкова, Р. Пріма, Л. Рибникова, І. Хорєв, Л. Шевченко, І. Шпекторенко та ін.

Значний внесок у розвиток теорії професійної мобільності зроблено зарубіжними дослідниками (Л. Артур, Р. Бендікс, П. Боурдіо, М. Кірквуд, С. Ліпсет, С. Лоттер, М. Осильван, Дж. Пенс, Е. Саар, Н. Слідер, М. Тітма, Х. Фреунденберг, М. Шеллер та ін.).

Теоретичні і практичні аспекти підготовки майбутніх товарознавців розкрито в наукових працях Є. Іванченко, О. Набоки, А. Клімової, Т. Крамаренко, С. Танани, Н. Ржевської, Н. Різник, Н. Трішкіної, Т. Черної.

Проблемі формування професійної мобільності в процесі фахової підготовки присвячено дисертаційні роботи, зокрема з теорії і методики професійної освіти: Г. Бойко (формування соціальної мобільності вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі професійної підготовки), О. Варєва (формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи у фаховій підготовці), А. Ващенко (формування професійної мобільності майбутніх офіцерів у процесі навчання у вищих військових навчальних закладах), В. Гринько (психологічні засади розвитку професійної мобільності викладача вищої школи), Є. Іванченко (формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у закладах вищої освіти) та ін.

Аналіз наукової літератури та дисертаційних робіт засвідчує, що, незважаючи на значний інтерес учених до проблеми професійної мобільності

майбутніх фахівців різних галузей знань, цілісних досліджень, які б на теоретичному, практичному та методичному рівнях розкривали проблему формування професійної мобільності майбутніх товарознавців у процесі фахової підготовки, поки що не існує.

Необхідність розв'язання проблеми формування професійної мобільності майбутніх товарознавців у процесі фахової підготовки визначається також низкою *суперечностей* між: соціальним замовленням на фахівців у галузі товарознавства з високим рівнем професійної мобільності, що здатні розв'язувати складні спеціалізовані завдання в умовах мінливого ринку товарів, та недостатнім рівнем сформованості цієї якості у випускників спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність; новими нормативними вимогами до підготовки фахівців у галузі товарознавства та нерозробленістю теоретичних засад формування професійної мобільності майбутніх товарознавців у процесі фахової підготовки; необхідністю формування професійної мобільності в майбутніх товарознавців та відсутністю відповідних педагогічних умов у процесі їхньої фахової підготовки.

Актуальність, виявлені суперечності, а також недостатня теоретична, практична та методична розробленість проблеми формування професійної мобільності майбутніх товарознавців і зумовили вибір теми дисертації: **«Формування професійної мобільності майбутніх товарознавців у процесі фахової підготовки».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з пріоритетним напрямом наукових досліджень ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» у межах комплексної теми «Освітні технології навчально-виховного процесу в сучасних умовах» (державний реєстраційний номер 0110U000751). Тему затверджено Вченою радою ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (протокол № 5 від 21.12.2012 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 26.02.2013 р.).

Об'єкт дослідження – процес формування професійної мобільності майбутніх товарознавців.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування професійної мобільності майбутніх товарознавців у процесі фахової підготовки.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці педагогічних умов формування професійної мобільності майбутніх товарознавців у процесі фахової підготовки.

Гіпотеза дослідження. Формування професійної мобільності майбутніх товарознавців у процесі фахової підготовки набуде ефективності за таких педагогічних умов: створення аксіологічного середовища, що забезпечує спрямованість ціннісних орієнтацій студентів на професію товарознавця, як

передумови стійкої мотивації на досягнення успіху й потреби постійного самовдосконалення в умовах мінливості ринку товарів; спрямування фахової підготовки на оволодіння системою науково-теоретичних та операційних знань у галузі товарознавства з метою розвитку критичності та гнучкості мислення як підґрунтя професійної мобільності; забезпечення розвитку індивідуально-психологічних якостей як необхідних властивостей професійно мобільного фахівця в галузі товарознавства; інтеграція змісту практик та майбутньої професійної діяльності товарознавця з метою формування практичних умінь і навичок, активності та креативності у вирішенні професійних завдань.

Відповідно до об'єкта, мети та предмета визначено такі **завдання дослідження**:

1. Схарактеризувати стан розробленості в науковій літературі проблеми формування професійної мобільності майбутнього товарознавця в процесі фахової підготовки.
2. Розкрити сутність і структуру професійної мобільності майбутніх товарознавців.
3. Визначити критерії, показники та рівні сформованості професійної мобільності майбутніх товарознавців.
4. Дослідити сучасний стан сформованості професійної мобільності майбутнього товарознавця в процесі професійної підготовки.
5. Теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування професійної мобільності майбутніх товарознавців у процесі фахової підготовки.

Методологічну основу дослідження становлять: філософські положення про єдність загального, одиничного й особливого, теорії й практики, суспільних явищ та освітнього процесу; діалектичні принципи взаємозв'язку та взаємозумовленості закономірностей і явищ об'єктивної дійсності, активності суб'єкта в процесі формування професійної мобільності; концептуальні положення методологічних підходів (аксіологічного, середовищного, компетентнісного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого) до фахової підготовки майбутніх товарознавців; педагогічні принципи гуманістичної спрямованості, науковості, доступності, послідовності, студентоцентризму, свідомості, систематичності, активності, творчості, самостійності, ґрунтовності освітнього процесу.

Теоретичну основу дослідження становлять: фундаментальні ідеї філософії освіти (В. Андрущенко, Л. Ваховський, Б. Коротяєв, В. Кремь, В. Курило, В. Огнев'юк, С. Сисоєва), наукові положення аксіологічного (Г. Андрєєва, Г. Батищев, С. Виговська, Г. Вижлецов, С. Вітвицька, Н. Лебедєва, С. Маслов), середовищного (М. Братко, О. Караман, Ю. Мануйлов, Т. Менг, Л. Новикова, С. Савченко, С. Сергєєв, В. Слободчиков, В. Ясвін), компетентнісного (В. Байденко, Е. Зеєр, І. Зимня, О. Овчарук), діяльнісного

(Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонтєв, С. Рубінштейн), особистісно зорієнтованого (Г. Балл, І. Бех, О. Кучерявий, О. Пехота, М. Чобітько) методологічних підходів; концептуальні ідеї проектування в освітній галузі (В. Безрукова, В. Докучаєва, О. Коберник, В. Монахов, О. Новиков) та моделювання у психолого-педагогічних дослідженнях (В. Беспалько, О. Дахін, В. Штофф); науково-теоретичні розробки щодо: процесу професійної підготовки фахівців у ЗВО (Н. Волкова, О. Караман, О. Кучерявий, Н. Кузьміна, С. Савченко, В. Сластьонін, С. Харченко, С. Шехавцова), сутності і структури професійної мобільності (В. Атутов, С. Батишев, А. Беляєва, Б. Ігошев, С. Капліна, С. Нужнова, М. Пазокова, Р. Пріма, Л. Рибникова, І. Хорєв, Л. Шевченко, І. Шпекторенко), теоретичних, практичних і методичних засад професійної підготовки фахівців з товарознавства (Є. Іванченко, О. Набока, А. Клімова, Т. Крамаренко, С. Танана, Н. Різник, Н. Ржевська, Н. Трішкіна, Т. Чорна), системи науково-теоретичних та операційних знань, умінь і навичок у галузі товарознавства та кон'юнктури ринку (В. Брюховецький, Н. Волкова, О. Гнатишина, Н. Гора, І. Грищенко, Ю. Дворецька, І. Зимня, В. Іноземцев, А. Клімова, Н. Колесник, О. Косарук, Т. Крамаренко, Н. Куделя, О. Любимова, В. Міщенко, С. Мороз, В. Муратов, О. Набока, О. Павленко, О. Передрій, В. Савіних, В. Солоненко, В. Юрченко, Т. Якимович), індивідуально-психологічних та особистісних якостей професійно мобільного фахівця (Б. Ананьєв, М. Анікєєнко, М. Варій, Г. Дьоміна, Й. Завадський, В. Молотай, А. Мудрик, Я. Пономаренко, Ю. Рокицька).

Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети та перевірки висунутої гіпотези використано комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження: теоретичних** – аналіз філософської, соціологічної, економічної, психологічної, педагогічної літератури, нормативно-методичної документації ЗВО для з'ясування стану розробленості проблеми формування професійної мобільності майбутнього товарознавця; аналіз, синтез, узагальнення – для обґрунтування теоретичних засад дослідження, визначення його понятійного апарату; прогнозування, проектування, моделювання – для розробки й характеристики педагогічних умов формування професійної мобільності майбутніх товарознавців у процесі фахової підготовки; **емпіричні** – діагностичні (тестування, анкетування, інтерв'ювання, опитування, бесіда, спостереження) для визначення рівня сформованості професійної мобільності майбутніх товарознавців на різних етапах експериментальної роботи; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи), моніторинг для перевірки ефективності педагогічних умов формування професійної мобільності майбутніх товарознавців у процесі фахової підготовки; *методи математичної статистики* для визначення статистичної значущості отриманих у ході експерименту результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося впродовж 2012 – 2020 рр. на базі ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ), Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєвєродонецьк), Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро). Усього в процесі дослідження взяли участь 412 студентів і 25 викладачів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що: *вперше* теоретично обґрунтовано й експериментально підтверджено ефективність педагогічних умов формування професійної мобільності майбутнього товарознавця в процесі фахової підготовки (створення аксіологічного середовища, що забезпечує спрямованість ціннісних орієнтацій студентів на професію товарознавця як передумови стійкої мотивації на досягнення успіху й потреби постійного самовдосконалення в умовах мінливості ринку товарів; спрямування фахової підготовки на оволодіння системою науково-теоретичних та операційних знань у галузі товарознавства з метою розвитку критичності та гнучкості мислення як підґрунтя професійної мобільності; забезпечення розвитку індивідуально-психологічних якостей як необхідних властивостей професійно мобільного фахівця в галузі товарознавства; інтеграція змісту практик та майбутньої професійної діяльності товарознавця з метою формування практичних умінь і навичок, активності та креативності у вирішенні професійних завдань); *удосконалено* зміст, форми, методи та технології формування професійної мобільності майбутнього товарознавця в процесі фахової підготовки; *подальшого розвитку набули* теоретичні положення щодо фахової підготовки майбутніх товарознавців; трактування базових понять дослідження; критерії, показники та рівні сформованості професійної мобільності майбутніх товарознавців; уявлення про педагогічні умови формування професійних якостей фахівців.

Практичне значення результатів дослідження полягає в їхній достатній готовності до впровадження в процес фахової підготовки майбутніх фахівців з товарознавства в закладах вищої освіти. Розроблено й упроваджено: вибіркові освітні компоненти «Професійна мобільність майбутнього фахівця» та «Soft skills сучасного товарознавця»; тренінги «Професійна мобільність», «Професійне самовдосконалення», «Шлях до успіху»; комплекс вправ з розвитку критичності і гнучкості мислення; елементи дуальної освіти, патенти на корисну модель; діагностичний інструментарій дослідження.

Результати дисертаційної роботи можуть бути використані в системі професійної підготовки, неформальної освіти та самоосвіти фахівців зі спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність, зокрема освітніх програм «Товарознавство і комерційна діяльність» та «Товарознавство та експертиза в митній справі».

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ) (довідка про впровадження № 1/803/1 від 01.09.2020 р.), Східноукраїнського університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк) (довідка про впровадження № 925/1-01 від 21.09.2020 р.), Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро) (довідка про впровадження № 531/2 від 01.09.2020 р.).

Особистий внесок автора в роботах, опублікованих у співавторстві, полягає: у теоретичному обґрунтуванні дуальної освіти як поєднання науково-теоретичної та професійно-практичної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти та на виробництві [4]; розробці рекомендацій щодо формулювання наукового апарату дипломних робіт [10]; розробці рекомендацій щодо підготовки звітної документації в межах проходження товарознавчо-технологічної практики [11].

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційної роботи доповідалися на науково-практичних конференціях різного рівня: *Міжнародних* – «Актуальні проблеми теорії і практики експертизи товарів» (Полтава, 2018), «Підприємництво, торгівля: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку» (Старобільськ, 2018), «Качество и сертификация продуктите» (Варна, Болгарія, 2020), «Підприємництво, торгівля: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку» (Старобільськ, 2020); *Всеукраїнських* – «Техногенно-екологічна безпека України: стан та перспективи розвитку» (Ірпінь, 2019); у процесі розробки й обговоренні патентів на корисну модель: Цукерки для спортсменів «Олімп» (Київ, 2018), Функціональна композиція «Олімп» для спеціальних харчових продуктів (Київ, 2018), Функціональна композиція «Рекорд» для продуктів спеціального дієтичного споживання (Київ, 2020); на щорічних звітах науково-педагогічних працівників, аспірантів, докторантів на засіданнях кафедр педагогіки, соціальної педагогіки, товарознавства, торговельного підприємництва та експертизи в митній справі ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Публікації. Результати дисертаційної роботи висвітлено в 14 публікаціях, з них 5 – одноосібні; 5 статей у наукових фахових виданнях, з яких 1 – у зарубіжному періодичному виданні; 4 роботи апробаційного характеру; 2 роботи представлені як методичні рекомендації; 3 патенти на корисну модель (у співавторстві).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (281 найменування, з них 22 іноземною мовою). Робота містить 18 додатків на 119 сторінках, 20 таблиць та 2 рисунки. Загальний обсяг дисертації становить 352 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, сформульовано гіпотезу, висвітлено методологічну й теоретичну основи, методи дослідження, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено дані про їхню апробацію й упровадження.

У першому розділі – **«Теоретичні засади формування професійної мобільності майбутніх товарознавців у процесі фахової підготовки»** – схарактеризовано ступінь розробленості проблеми дослідження, розкрито сутність і структуру професійної мобільності майбутніх товарознавців, визначено критерії й показники її сформованості, проаналізовано сучасний стан розвитку професійної мобільності майбутніх товарознавців.

Мобільність, зокрема професійну мобільність, розглядають сьогодні як ключове поняття, яке найбільш точно віддзеркалює особливості сучасного етапу розвитку людини й суспільства, що зумовлюються переходом до особистісно-діяльнісної освітньої парадигми, змінами в структурі ринку праці, посиленням особистої відповідальності щодо професійної інтеграції в суспільство, складністю планування професійної кар'єри на віддалену перспективу тощо.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що досліджувана проблема має міждисциплінарний характер і висвітлюється науковцями різних галузей знань: філософії, соціології, економіки, психології, педагогіки та ін. Філософський погляд на проблему мобільності є найбільш узагальненим у глобальному вимірі прогресу суспільства. *Учені-філософи* (М. Вебер, Е. Дюркгейм, С. Кугель, К. Маркс та ін.) розглядають професійну мобільність як основу прогресу матеріальної та духовної культури суспільства в умовах поступового поділу праці та необхідності постійного опанування нових професій і вдосконалення професійних навичок.

З погляду *соціологічної науки* (П. Блау, П. Бурдьє, О. Данкен, Т. Заславська, І. Мальцева, Т. Мозирева, П. Сорокін та ін.) професійна мобільність досліджується крізь призму активної взаємодії людини з об'єктивною соціальною та професійною дійсністю, завдяки чому відбувається зміна і самої реальності, і людини, її статусу в професії, професійному колективі, перехід з однієї професійної групи в іншу тощо.

Економісти (Н. Мурадян, Б. Райзберг, І. Шпекторенко та ін.) тлумачать професійну мобільність як готовність фахівця до зміни місця роботи, посади, кар'єрного зростання, перенавчання.

Учені-психологи (Б. Ананьєв, М. Анієєнко, М. Варій, Г. Дьоміна, Й. Завадський, М. Кормильцева, В. Молотай, Я. Пономаренко, Ю. Рокицька та ін.) розглядають професійну мобільність як інтегративну якість особистості, що віддзеркалює сукупність індивідуально-психологічних властивостей, які

дозволяють швидко приймати рішення й досягати професійної самореалізації в умовах мінливості ринку праці. Представники *педагогічної науки* (М. Балакаєва, Г. Бойко, А. Ващенко, В. Гринько, Н. Гура, О. Дементьєва, Б. Ігошев, Н. Кожемякіна, Р. Пріма, Л. Рибникова, Л. Шевченко) розглядають професійну мобільність фахівця з погляду її формування в процесі фахової підготовки, що передбачає розробку специфічних педагогічних умов, змісту, форм, методів, засобів, технологій їх реалізації; організації освітнього процесу, наближеного до сучасного мінливого ринку праці.

В особистісному та професійному становленні майбутніх товарознавців професійна мобільність виконує освітню, соціалізуючу, ціннісно-орієнтаційну, комунікативну, адаптаційну, прогностичну, креативну функції.

Сутнісними характеристиками професійної мобільності товарознавця у сучасних умовах визначено такі: гнучкість, активність, адаптивність, креативність, готовність до змін; здатність відмовитися від шаблону та стереотипу в у процесі розв'язання професійних завдань; здатність легко переходити від одного виду діяльності до іншого; уміння працювати в команді; здатність управляти ресурсами та професійною поведінкою.

Аналіз наукових праць у галузі професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема в галузі товарознавства (О. Гнатишина, Є. Іванченко, Є. Климов, А. Клімова, Т. Крамаренко, О. Любимова, Р. Майборода, В. Міщенко, О. Набока, Н. Ржевська, Н. Різник, В. Савіних, В. Солоненко, С. Танана, Н. Трішкіна, Т. Чорна, О. Яненко); сутності і структури професійної мобільності (В. Атутов, С. Батишев, А. Беляєва, Е. Зеєр, С. Капліна, С. Нужнова); формування професійної мобільності фахівців різного профілю (Л. Амірова, М. Балакаєва, О. Безпалько, Г. Бойко, А. Ващенко, Л. Горюнова, В. Гринько, Є. Іванченко, Б. Ігошев, Н. Кожемякіна, Л. Меркулова та ін.), дозволив сформулювати визначення базового поняття дослідження.

Професійну мобільність майбутнього товарознавця визначено як інтегративну якість особистості, що становить динамічну комбінацію ціннісних орієнтацій (професійні цінності, мотиви, потреби), науково-теоретичних та операційних знань, умінь і навичок у галузі товарознавства та кон'юнктури ринку, індивідуально-психологічних якостей (критичність, аналітичність і гнучкість мислення, комунікабельність, емоційна стабільність, волева рішучість, здатність до ризику, рефлексивність) та дозволяє самостійно й відповідально діяти в нестандартних ситуаціях, швидко приймати рішення з урахуванням ризиків, бути конкуренто-спроможним в умовах мінливого ринку товарів.

Обґрунтовано *компоненти* професійної мобільності майбутніх товарознавців: *мотиваційно-ціннісний* (спрямованість ціннісних орієнтацій на професію товарознавця, вмотивованість на досягнення успіху в професійній діяльності; потреба в постійному самовдосконаленні відповідно до мінливості на ринку товарів), *когнітивно-пізнавальний* (володіння системою науково-

теоретичних та операційних знань у галузі товарознавства як підґрунтя професійної мобільності, критичність та гнучкість мислення, прагнення до вдосконалення професійних знань в умовах їхнього швидкого зростання), *індивідуально-психологічний* (розвиненість психофізіологічних та психологічних якостей – комунікабельності, емоційної стабільності, вольової рішучості, здатності до ризику, рефлексивності), *активно-творчий* (сформованість практичних умінь і навичок у галузі товарознавства, професійна активність та креативність у вирішенні професійних завдань).

З урахуванням теоретичних засад дослідження, функцій та особливостей професійної мобільності майбутніх товарознавців з метою дослідження сучасного стану її сформованості у процесі фахової підготовки визначено *критерії* (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, індивідуально-психологічний, активно-творчий), відповідні показники та *рівні* (низький, середній, високий).

Застосування комплексу діагностичних засобів (тести для визначення сили мотивованості до успіху (Т. Елерс), критичності та гнучкості мислення (Дж. Гілфорд), готовності до ризику (А. Шуберт), творчого потенціалу та креативності (Е. Торренса); методика оцінки професійної спрямованості (модифікований питальник Є. Рогова), порогу активності (за Т. Романовою); питальник «Особистісні якості майбутнього товарознавця», анкета на визначення рівня науково-теоретичних та операційних знань, практичних умінь та навичок у галузі товарознавства; та ін.) на констатувальному етапі дослідження дозволило зробити висновок про перевагу низького рівнів сформованості професійної мобільності студентів – майбутніх товарознавців контрольної групи (КГ) та експериментальної групи (ЕГ) за всіма критеріями. Зокрема виявлено недостатній рівень розвитку вмінь і навичок планування та прогнозування особистісного й професійного шляху, здатності адаптуватися до мінливих умов, часта поява розгубленості і невпевненості у складних ситуацій професійного вибору, інертність, уникнення прийняття рішень у складних навчально-професійних ситуаціях. Таким чином, одержані результати довели необхідність здійснення цілеспрямованої роботи з формування професійної мобільності майбутніх товарознавців шляхом розробки та впровадження визначених педагогічних умов у процесі фахової підготовки.

У другому розділі – **«Обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов формування професійної мобільності майбутніх товарознавців у процесі фахової підготовки»** – розроблено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування професійної мобільності майбутніх товарознавців у процесі фахової підготовки, представлено результати експериментальної перевірки їхньої ефективності.

З урахуванням теоретичних засад дослідження, результатів констатувального етапу експерименту, наукових положень щодо поняття

«педагогічні умови» (Ю. Бабанський, О. Безпалько, В. Полонський, Є. Хриков та ін.) визначено та обґрунтовано *педагогічні умови формування професійної мобільності майбутніх товарознавців у процесі фахової підготовки*: створення аксіологічного середовища, що забезпечує спрямованість ціннісних орієнтацій студентів на професію товарознавця, як передумови стійкої мотивації на досягнення успіху й потреби постійного самовдосконалення в умовах мінливості ринку товарів; спрямування фахової підготовки на оволодіння системою науково-теоретичних та операційних знань у галузі товарознавства з метою розвитку критичності та гнучкості мислення як підґрунтя професійної мобільності; забезпечення розвитку індивідуально-психологічних якостей як необхідних властивостей професійно мобільного фахівця в галузі товарознавства; інтеграція змісту практик та майбутньої професійної діяльності товарознавця з метою формування практичних умінь і навичок, активності та креативності у вирішенні професійних завдань.

Теоретичне обґрунтування відповідних педагогічних умов здійснено на основі наукових засад щодо: аксіологічного середовища (С. Бадер, В. Докучаєва, В. Льїн, О. Караман, А. Мушкірова, О. Олександрова, М. Племенюк, Н. Ткачова, О. Хижко, В. Шнейдер), формування мотивації на досягнення успіху (Ж. Андрійченко, В. Бадріа, Л. Балєцька, Я. Гордон, М. Єрмолов, Е. Кірхлер, А. Козирев, В. Куриляк, Д. Статт), потреби в постійному самовдосконаленні в умовах мінливості ринку товарів (А. Бандура, Л. Вороновська, О. Єракторіна, Ю. Клименко, Ю. Коваленко, В. Лагутін, О. Леонтєв, А. Мазаракі, Д. Узнадзе, Т. Яблонська, В. Ядов); системи науково-теоретичних та операційних знань, умінь і навичок у галузі товарознавства та кон'юнктури ринку (В. Брюховецький, Н. Гора, І. Грищенко, Ю. Дворецька, В. Іноземцев, А. Клімова, Н. Колесник, О. Косарук, Т. Крамаренко, Н. Куделя, О. Любимова, В. Міщенко, С. Мороз, О. Набока, О. Павленко, О. Передрій, Л. Подоляка, В. Савіних, В. Солоненко, Т. Якимович); індивідуально-психологічних якостей професійно мобільного фахівця (Б. Ананьєв, М. Анікеєнко, Г. Дьоміна, Й. Завадський, А. Мудрик, Я. Пономаренко, Ю. Рокицька); теоретичних, практичних і методичних засад професійної підготовки фахівців з товарознавства (Є. Іванченко, О. Набока, А. Клімова, Т. Крамаренко, С. Танана, Н. Тришкіна, Т. Чорна), процесу професійної підготовки фахівців у ЗВО (Н. Волкова, С. Савченко, С. Харченко та ін.).

Формувальний етап педагогічного експерименту передбачав комплексне впровадження теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування професійної мобільності майбутніх товарознавців у процесі фахової підготовки студентів спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність шляхом реалізації освітніх програм «Товарознавство і комерційна діяльність», «Товарознавство та експертиза в митній справі».

Реалізація *першої педагогічної умови* – створення аксіологічного середовища, що забезпечує спрямованість ціннісних орієнтацій студентів на

професію товарознавця як передумови стійкої мотивації на досягнення успіху й потреби постійного самовдосконалення в умовах мінливості ринку товарів відбувалося в освітньо-виховному процесі ЗВО шляхом організації спільної ціннісно зорієнтованої діяльності суб'єктів (студенти, викладачі, керівники структурних підрозділів університету, представники органів студентського самоврядування) з використанням матеріально-технічної, навчально-методичної, інформаційної бази професійної підготовки майбутніх товарознавців. З цією метою було розроблено та впроваджено вибірковий освітній компонент «Професійна мобільність майбутнього фахівця»; до навчальних програм обов'язкових освітніх компонентів включено теми, спрямовані на формування стійкої мотивації на досягнення успіху й потреби постійного самовдосконалення в умовах мінливості ринку товарів. Формування ціннісних орієнтацій студентів на професію товарознавця як передумови стійкої мотивації на досягнення успіху й потреби постійного самовдосконалення відбувалося у ході проведення спеціальних тренінгів («Професійна мобільність», «Професійне самовдосконалення», «Шлях до успіху»), лекційних та практичних занять, організації самостійної роботи, а також використання у роботі зі студентами інноваційних форм, методів та технологій (аналіз та розв'язання квазіпрофесійних ситуацій, моделювання рольового репертуару сучасного товарознавця, проведення позиційно-рольового тренінгу та ін.)

Упровадження *другої педагогічної умови* – спрямування фахової підготовки на оволодіння системою науково-теоретичних та операційних знань у галузі товарознавства з метою розвитку критичності та гнучкості мислення як підґрунтя професійної мобільності – відбувалося на основі інтеграції навчальної, наукової та позанавчальної діяльності шляхом використання різноманітних форм та методів навчання й оцінювання результатів навчання під час вивчення обов'язкових освітніх компонентів: Теоретичні основи товарознавства, Матеріалознавство та основи технології виробництва товарів, Технічне регулювання, Товарознавство (харчових продуктів та нехарчової продукції), Товарна номенклатура зовнішньоекономічної діяльності, Національна система державного контролю, Торговельне підприємництво, Захист прав споживачів.

Формування теоретичних знань студентів здійснювалося шляхом уведення до освітнього компонента «Товарознавство (харчової і нехарчової продукції)» тем: «Значення професійної мобільності для товарознавця», «Торговельне підприємництво», «Професійна мобільність як основа торговельного підприємництва». З метою формування критичності і гнучкості мислення майбутніх товарознавців упроваджено комплекс вправ: «Знаю – хочу знати – дізнався», «Шість капелюхів», «Асоціативний куц», «Мозковий штурм», «Коло Венна», читання із маркуванням тексту, «Відеореалії», «Фантастичні гіпотези» та ін.

У межах науково-дослідної роботи було організовано й проведено низку міжнародних і всеукраїнських науково-практичних студентських конференцій: «Підприємництво, торгівля: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку», «Актуальні питання експертної та оціночної діяльності», «Формування механізмів управління якістю та підвищення конкурентоспроможності підприємств», «Техногенно-екологічна безпека: стан та перспективи розвитку», «Актуальні питання розвитку державності та правові системи в сучасній Україні»; студенти також брали активну участь у всеукраїнських конкурсах дипломних робіт. Реалізація цієї педагогічної умови досягалася упровадженням різноманітних форм та методів (лекції, практичні та лабораторні заняття, самостійна робота; участь у наукових конференціях, конкурсах, підготовка наукових публікацій; використання кейс-методу).

Третя педагогічна умова – забезпечення розвитку індивідуально-психологічних якостей як необхідних властивостей професійно мобільного фахівця в галузі товарознавства – передбачала розвиток таких психофізіологічних та психологічних якостей особистості, як комунікабельність, емоційна стабільність, вольова рішучість, схильність до ризику, рефлексивність, що здійснювалося у процесі опанування освітнього компонента «Soft skills сучасного товарознавця», спрямованого на оволодіння майбутніми товарознавцями компетентностями, які забезпечують розвиток мобільності, здатності швидко адаптуватися до нових умов та досягати поставлених цілей. У межах запропонованого курсу проведено комунікативний тренінг та запроваджено комплекс вправ на розвиток емоційної стабільності, вольової рішучості, рефлексивності. Основними формами та методами реалізації цієї умови обрано лекційні та практичні заняття, самостійну та науково-дослідну роботу; тренінги, вправи, групові кейси, творчі завдання (побудова кар'єри, розробка пам'яток, технологій розв'язання соціально-психологічних проблем клієнта тощо).

У ході реалізації *четвертої педагогічної умови* – інтеграція змісту практик та майбутньої професійної діяльності товарознавця з метою формування практичних умінь і навичок, активності та креативності у вирішенні професійних завдань – оновлено програми навчальних і виробничих практик (товарознавчо-технологічна та з контролю якості на виробництві, комерційно-управлінська та з інспектування й контрольно-наглядової діяльності в торгівлі, комплексна виробнича практика з фаху) та баз практик (Східна митниця Державної митної служби України, Держпродспоживслужба в Луганській області, ДП «Луганськ-стандартметрологія», Громадська організація «Науково-дослідний центр "Незалежна експертиза"», та ін.). З метою реалізації педагогічної умови упроваджено в освітній процес ЗВО елементи дуальної освіти та інноваційної діяльності (створення й комерціалізація нових товарів, їх патентування), а також виконання творчих вправ, підготовка проєктів, портфоліо тощо.

На завершальному, контрольному, етапі дослідно-експериментальної роботи здійснено контрольний зріз рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх товарознавців з метою перевірки ефективності розроблених та впроваджених педагогічних умов (див. рис. 1).

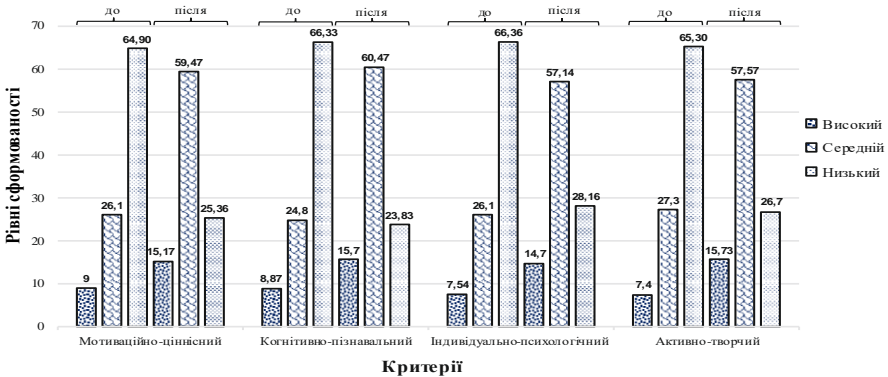

Рис. 1. Динаміка рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх товарознавців ЕГ

Узагальнення результатів дослідження засвідчило суттєву динаміку за рівнями сформованості професійної мобільності майбутніх товарознавців експериментальної групи (ЕГ): високий рівень сформованості професійної мобільності збільшився на 7,12%, середній рівень – на 32,58%, низький рівень зменшився на 39,71%. Тоді як у контрольній групі (КГ) динаміка виявилася незначною. Достовірність отриманих результатів визначено за допомогою критерію Пірсона χ^2 .

Отже, впровадження педагогічних умов дозволило досягти більш високого рівня сформованості професійної мобільності майбутніх товарознавців у процесі фахової підготовки, що й підтвердило правильність вихідної гіпотези дослідження.

Проведене дослідження дозволяє зробити такі **висновки**:

У дисертації наведено теоретичне обґрунтування та вирішення наукової проблеми формування професійної мобільності майбутніх товарознавців, що полягає в обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов, які забезпечують ефективність досліджуваного процесу.

1. Аналіз філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження дає підстави стверджувати доцільність її розв'язання на міждисциплінарному рівні, що передбачає врахування генези уявлень про сутність професійної мобільності особистості в контексті трансформації суспільства, особливостей підготовки фахівців з товарознавства у сучасних

умовах розвитку ринку праці, особливостей соціокультурних змін їхньої професійної діяльності, сучасних підходів до формування професійної мобільності студентів у закладах вищої освіти.

Установлено, що філософський погляд на проблему мобільності є найбільш узагальненим з точки зору поступового розділу праці та необхідності постійного опанування нових професій. Соціологи розглядають професійну мобільність як зміну місця, статусу людини в професії, професійному колективі, перехід з однієї професійної групи в іншу. Економісти тлумачать професійну мобільність як готовність особистості до зміни посади, кар'єрного зростання, перенавчання в умовах соціально-економічної нестабільності та мінливості сучасного ринку праці. У галузі психології професійна мобільність тлумачиться як інтегративна якість особистості, що виявляється на двох рівнях: як активність особистості в професійній діяльності («зовнішня» мобільність) та як сукупність певних особистісних властивостей людини («внутрішня» мобільність), що забезпечує здатність фахівця до успішного розв'язання широкого кола виробничих завдань, саморозвитку й самореалізації в певній професії. Педагогічна наука розглядає професійну мобільність фахівця з погляду її формування в процесі фахової підготовки, що передбачає розробку та впровадження специфічних педагогічних умов.

2. Міждисциплінарний контекст аналізу понять «мобільність», «професійна мобільність», урахування соціокультурних та психологічних детермінант професійної мобільності товарознавців зумовив визначення базового поняття дослідження: професійна мобільність майбутнього товарознавця – це інтегративна якість особистості, що становить динамічну комбінацію ціннісних орієнтацій (професійні цінності, мотиви, потреби), науково-теоретичних та операційних знань, умінь і навичок у галузі товарознавства та кон'юнктури ринку, індивідуально-психологічних якостей (критичність і гнучкість мислення, комунікабельність, емоційна стабільність, вольова рішучість, здатність до ризику, рефлексивність) та дозволяє самостійно й відповідально діяти в нестандартних ситуаціях, швидко приймати рішення з урахуванням ризиків, бути конкурентоспроможним в умовах мінливого ринку товарів.

3. Поліфункціональний характер досліджуваного феномену дозволив виокремити та обґрунтувати такі структурні компоненти професійної мобільності майбутнього товарознавця: *мотиваційно-ціннісний* (наявність професійних цінностей, мотивації на досягнення успіху в професійній діяльності, потреби в саморозвитку і змінах відповідно до мінливості ринку праці), *когнітивно-пізнавальний* (сформованість системи науково-теоретичних та операційних знань у галузі товарознавства, критичність і гнучкість мислення, здатність до вдосконалення професійних знань в умовах їхнього швидкого зростання), *індивідуально-психологічний* (комбінація індивідуальних психофізіологічних та психологічних якостей,

що визначають унікальність та конкурентоспроможність фахівця на ринку праці – комунікабельність, емоційна стабільність, вольова рішучість, здатність до ризику, рефлексивність), *активно-творчий* (володіння практичними вміннями й навичками, активність та креативність у професійній діяльності). У роботі визначено і схарактеризовано сукупність професійних та особистісних якостей, серед яких особливого значення набувають такі, як адаптивність, комунікативність, гнучкість, здатність до ризику, психологічна стійкість в умовах невизначеності та ін.

4. Розроблено критерії сформованості професійної мобільності майбутніх товарознавців (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, індивідуально-психологічний, активно-творчий), відповідні показники та рівні (низький, середній, високий). Констатувальний етап експериментальної роботи засвідчив переважно низький та середній рівень сформованості професійної мобільності майбутніх товарознавців за всіма критеріями в контрольній та експериментальній групах.

5. Ґрунтуючись на теоретичних засадах дослідження, результатах констатувального етапу педагогічного експерименту, наукових положеннях щодо поняття «педагогічні умови», розроблено й упроваджено педагогічні умови формування професійної мобільності майбутніх товарознавців у процесі фахової підготовки: створення аксіологічного середовища, що забезпечує спрямованість ціннісних орієнтацій студентів на професію товарознавця як передумови стійкої мотивації на досягнення успіху й потреби постійного самовдосконалення в умовах мінливості ринку товарів; спрямування фахової підготовки на оволодіння системою науково-теоретичних та операційних знань у галузі товарознавства з метою розвитку критичності та гнучкості мислення як підґрунтя професійної мобільності; забезпечення розвитку індивідуально-психологічних якостей як необхідних властивостей професійно мобільного фахівця в галузі товарознавства; інтеграція змісту практик та майбутньої професійної діяльності товарознавця з метою формування практичних умінь і навичок, активності та креативності у вирішенні професійних завдань.

6. Упровадження педагогічних умов здійснено в процесі фахової підготовки зі спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність шляхом розробки освітніх програм «Товарознавство і комерційна діяльність», «Товарознавство та експертиза в митній справі» та ін., під час аудиторних занять з обов'язкових та вибіркових освітніх компонентів («Теоретичні основи товарознавства», «Товарознавство (харчових продуктів та нехарчової продукції)», «Товарна номенклатура зовнішньоекономічної діяльності», «Торговельне підприємництво», «Професійна мобільність майбутнього фахівця», «Soft skills сучасного товарознавця»), під час науково-дослідної роботи, практик (товарознавчо-технологічна та з контролю якості на виробництві, комерційно-управлінська та з інспектування й контрольно-

наглядової діяльності в торгівлі, комплексна виробнича практика з фаху) на основі використання педагогічних технологій: тренінгових, індивідуально-творчих, проєктних, ігрових, інформаційних, кейс-технологій. Зокрема, розроблено й упроваджено тренінги «Професійна мобільність», «Професійне самовдосконалення», «Шлях до успіху»; комплекс вправ «Знаю – хочу знати – дізнався», «Шість капелюхів», «Асоціативний куц», «Мозковий штурм», «Коло Венна», «Відеореалії», «Фантастичні гіпотези», «Ситуаційна задача»; елементи дуальної освіти, патенти на корисну модель, професійне портфоліо тощо.

7. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи засвідчив позитивні зміни в динаміці рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх товарознавців в ЕГ. Так, у студентів ЕГ було виявлено суттєву динаміку за рівнями сформованості професійної мобільності: збільшення на 7,12% кількості студентів, які показали високий рівень, на 32,58% – середній рівень та зменшення на 39,71% студентів із низьким рівнем. Тоді як у КГ динаміка виявилася незначною. Підтверджені за допомогою критерію Пірсона χ^2 позитивні якісні й кількісні зміни є підґрунтям для загального висновку про ефективність запропонованих педагогічних умов формування професійної мобільності майбутніх товарознавців у процесі фахової підготовки.

Дисертаційна робота не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективу подальшої наукової роботи вбачаємо в дослідженні проблем організації дуальної освіти майбутніх товарознавців з метою підготовки конкурентоспроможних фахівців до роботи у умовах мінливих ринку праці.

Основні положення дисертаційної роботи викладено в таких публікаціях:

1. **Володавчик В. С.** Професійна мобільність фахівця як науково-педагогічна проблема. *Молодь і ринок*. 2014. № 1. С. 88 – 93.
2. **Володавчик В. С.** Професійна мобільність як міждисциплінарний феномен. *Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2015. № 2, ч. 1. С. 136–141.
3. **Володавчик В. С.** Сутність і структура професійної мобільності. *Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2015. № 1. С. 53 – 59.
4. **Володавчик В. С., Дрель В. Ф., Сєноґонова Л. І.** Дуальна освіта як інтеграція науково-теоретичної та професійно-практичної підготовки фахівців у закладах вищої освіти. *Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2018. №1 (315), ч. 2. С. 66 – 73.
5. **Володавчик В. С.** Структурный подход к определению профессиональной мобильности будущих специалистов. *Международный научно-популярный журнал «Мастерство online»*. 2020. № 4. С. 15 – 23.
6. **Володавчик В. С.** Soft skills як необхідний компонент у підготовці майбутнього фахівця товарознавства. *Підприємництво, торгівля: теоретичні*

підходи та практичні аспекти розвитку : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Старобільськ, 26-27 листопада 2020 року). Харків : Вид-во Іванченка І. С. : Харків, 2020. С. 266 – 268.

7. **Володавчик В. С.**, Тарасютіна С. В., Сєногонова Л. І. Товарознавство: аспекти експертної та оціночної діяльності стосовно товарів медичного призначення. *Актуальні питання експертної та оціночної діяльності*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Старобільськ. – м. Полтава, 27–28 листопада 2019 року). Полтава: ПУЕТ, 2019. С.76 – 78.

8. **Володавчик В. С.**, Пасмурських Є. А. Правове регулювання захисту прав споживачів в Україні. *Підприємництво, торгівля: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Старобільськ, 26-27 листопада 2020 року). Харків: Вид-во Іванченка І. С.: Харків, 2020. С. 185 – 187.

9. **Володавчик В. С.**, Сєногонова Л. І., Сєногонова-Демешко Г. І. Продукты для специального диетического потребления (для спортсменов). *Quality and certification of products: Articles from a international scientific and practical conference Dedicated to 100 years from Establishment of University of Economics – Varna* (Varna, march 13, 2020). Varna, 2020. С. 201–209. (Наукометрична база RePEc).

10. **Володавчик В. С.**, Сєногонова Л. І. Методичні рекомендації для виконання та захисту дипломних робіт для студентів спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» освітньої програми «Товарознавство та експертиза в митній справі» освітнього ступеня «магістр» / ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2017. 50 с.

11. **Володавчик В. С.**, Сєногонова Л. І. Методичні рекомендації щодо проходження товарознавчо-технологічної практики спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» освітньої програми «Товарознавство та експертиза в митній справі», «Товарознавство і комерційна діяльність» / ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2020. 34 с.

12. Функціональна композиція «Олімп» для спеціальних харчових продуктів (для спортсменів): пат. 127936 Україна: МПК А23L 2/36 (2006.01). № 2018 02930 ; заяв. № 23.03.2018 ; публік. 27.08.2018, Бюл. № 16.

13. Цукерки для спортсменів «Олімп»: пат. 127935 Україна: МПК А23G 3/36 (2006/01). № 2018 02929; заяв. № 23.03.2018; публік. 27.08.2018, Бюл. № 16.

14. Функціональна композиція «Рекорд» для продуктів спеціального дієтичного споживання (для спортсменів): пат. 143965 Україна: МПК А23L 2/00 (2020.01), А 23L 2/9 (2006.01), А61К 36/16 (2006.01), А61P 25/28 (2006.01). № 2020 00763; заяв. 10.02.2020; публік. 25.08.2020, Бюл. № 16.

Володавчик В. С. Формування професійної мобільності майбутніх товарознавців у процесі фахової підготовки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Старобільськ, 2021.

На основі аналізу наукової літератури схарактеризовано стан розробленості проблеми формування професійної мобільності майбутнього товарознавця в процесі фахової підготовки; визначено сутність і структуру професійної мобільності майбутніх товарознавців; здійснено дослідження сучасного стану сформованості їхньої професійної мобільності на основі розроблених критеріїв та показників. Теоретично обґрунтовано, змістовно розроблено та експериментально перевірено педагогічні умови формування професійної мобільності майбутніх товарознавців у процесі фахової підготовки.

Ключові слова: професійна мобільність, майбутні товарознавці, структура професійної мобільності, формування, педагогічні умови, процес фахової підготовки.

Володавчик В. С. Формирование профессиональной мобильности будущих товароведов в процессе специальной подготовки. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное учреждение «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко», Старобельск, 2021.

На основе анализа литературы раскрыта степень исследования проблемы. Определена сущность и структура профессиональной мобильности будущих товароведов в процессе профессиональной подготовки, которая определена как интегративное качество личности, которое представляет собой динамическую комбинацию ценностных ориентаций, научно-теоретических и операционных знаний, умений и навыков в области товароведения и рынка, индивидуально-психологических качеств и позволяет самостоятельно и ответственно действовать в нестандартных ситуациях, быстро принимать решения с учетом рисков, быть конкурентоспособным в условиях меняющегося рынка товаров. Структуру профессиональной мобильности будущего товароведа составляют мотивационно-ценностный, когнитивно-познавательный, индивидуально-психологический, активно-творческий компоненты. Разработаны критерии и показатели сформированности профессиональной мобильности будущего товароведа (мотивационно-ценностный, когнитивно-познавательный, индивидуально-психологический, активно-творческий) и соответствующие уровни.

Теоретически обоснованы, содержательно разработаны и экспериментально проверены педагогические условия формирования профессиональной мобильности будущих товароведов в процессе профессиональной подготовки: создание аксиологической среды, обеспечивающей направленность ценностных ориентаций на профессию товароведа как предпосылки устойчивой мотивации на достижение успеха в условиях изменчивости рынка товаров; направленность профессиональной подготовки на овладение системой научно-теоретических и операционных знаний в области товароведения с целью развития критичности и гибкости мышления как основы профессиональной мобильности; обеспечение развития индивидуально-психологических качеств как необходимых свойств профессионально мобильного специалиста в области товароведения; интеграция содержания практик и будущей профессиональной деятельности товароведа с целью формирования практических умений и навыков, активности и креативности в решении профессиональных задач.

Ключевые слова: профессиональная мобильность, будущие товароведы, структура профессиональной мобильности, формирование, педагогические условия, процесс профессиональной подготовки.

V. S. Volodavchyk. Forming of professional mobility of future commodity experts in the process of professional training. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for the Candidate scientific degree of Pedagogical Sciences in the specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – State Institution "Luhansk Taras Shevchenko National University" The Ministry of Education and Science of Ukraine, Starobilsk, 2021.

According to the analysis of the scientific literature, the state of development of the forming problem of professional mobility among the future commodity experts in the professional training process is characterized; the essence and structure of professional mobility among future commodity experts in the professional training process are determined; a study of the current state of forming professional mobility due to the developed criteria and indicators. The pedagogical conditions for the forming professional mobility among future commodity experts in the professional training process are theoretically substantiated, meaningfully developed and experimentally tested.

Keywords: professional mobility, future commodity experts, professional mobility of future commodity experts, structure of professional mobility, forming, pedagogical conditions, process of professional training.

Підписано до друку 08.04.2021 р.
Формат 60x90 1/16.Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк на різнографі. Ум. др. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 09/04.

Надруковано з готового оригінал-макета
В друкарні ФОП Пронькіна К.В.
Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.
Запис №23810010001006440 від 25.12.2009 р.
93110, м. Лисичанськ, вул. Глущенко, 14, тел.: +38(066) 332 10 55
e-mail: pronkinakati@gmail.com
